ISNN 3030-3907

2026
MAY
ISSUE - 5
VOLUME - 9

DEVELOPMENT OF SCIENCE

scientific journal

Development of science

Ilmiy jurnal

MAY 2026
Issue - 5, VOLUME – 9

ISSN 3030 -3907

Ilmiy jurnal OAK rayosatining 2024 yil 27 sentabrdagi 361-son qaroriga asosan 02.00.00 kimyo fanlari hamda 2025 yil 12 fevral 367- son qaroriga asosan 05.00.00 texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

BOSH MUHARRIR:
Temirov Alisher Hoshim o‘g‘li – texnika fanlari falsafa doktori (PhD),Dotsent.
TAHRIRIYAT KENGASH RAISI:
Fozilov Sadriddin Fayzullayevich – texnika fanlari doktori, professor
TAHRIRIYAT KENGASH A’ZOLARI

TEXNIKA FANLARI/ TECHNICAL SCIENCES/ ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

Bozorov G‘ayrat Rashidovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Abdurahmonov Olim Rustamovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Adizov Bobur Zamirovich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Umumiy va noorganik kimyo instituti, professor
Hayitov Ruslan Rustamjonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Jumayev Qayum Karimovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Berdiyev Dorob Murodovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor
Maxmudov Rafiq Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Tilloyev Lochin Ismatilloyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Raxmonov Qahramon Sanakulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Barakayev Nusratullo Rajabovich
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, professor.
Jo‘rayev Xayrullo Fayziyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Panoyev Erali Rajabboyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Ataullayev Sherzod Nabiullyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Malik Negmurodovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Axmedova Ozoda Bahronovna
Islom Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti.
Safarov Bahri Jumayevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Xaydarov Axtam Amonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Safarov Jasur Alijon o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.

KIMYO FANLARI/ CHEMICAL SCIENCES/ ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Axmedov Voxid Nizomovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Umarov Baqo Bafoyevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Kodirov Abduaxad Abduraximovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Qurbonov Mingniqul Jumagulovich
Qarshi davlat Universiteti, dotsent
Turemuratov Sharibay Naurizbaevich
O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Qoraqalpog‘iston bo‘limi Bosh ilmiy kotibi, professor
Tursunov Kaxor Shonazarovich
Qarshi davlat Universiteti, professor
Do‘stov Hamro
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor
Panoyev Nodir Shavkatovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Olimov Bobur Bahodir o‘g‘li
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Kasimov Sherzod Abduazimovich
Termiz Davlat Universiteti, professor.
Aliqulov Rustam Valiyevich
Termiz Davlat Universiteti, professor
Tropov Xamza Tursunovich
Samarqand Davlat Universiteti, professor

IQTISODIYOT FANLARI/ ECONOMICS/ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Nizamov Aslitdin Badreddinovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Boboyev Akmal Choriyevich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Ergashxojayeva Shaxnoza Djasurovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Saidaxmedova Nodira Ilxomovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, professor
Muxsinov Bekzod Toxirovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shakarov Qulmat Ashirovich
Renessans ta'lim universiteti,dotsent.
Jumaeva Zulfiya Qayumovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Norova Salomat Yusupovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Avezova Shaxnoza Maxmudjonovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Jalilov Jamshid G‘anijonovich
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, dotsent
Xasanova Gulruh Djumanazarovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.

PEDAGOGIKA FANLARI/ PEDAGOGICAL SCIENCES / ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Siddiqova Sadoqat G‘afforovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Zoyirov Erkin Xalilovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, DSc, professor
Gaffarov Feruz Hasanovich
Puchon Universiteti, *professor*
Ruziyev Davron Yuldashevich
Buxoro Davlat Universiteti, professor
Muradova Firuza Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Yunusova Gulandon Samiyevna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
To‘xtayeva Zebo Sharifovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, professor.
Navro‘zova Gulchixra Nigmatovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Uzoqova Laylo Polvonovna
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.
To‘raqulova Marjona Qiyom qizi
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Muradova Zarina Rashidovna
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Murodov Sanjar Aslonovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent.
Shodiyev Jahongir Jo‘raqulovich
Buxoro Davlat Texnika Universiteti, dotsent
Gaffarov Laziz Hasanovich
Buxoro muhandislik – texnologiya instituti, dotsent.

Tahririyat a’zolarning to‘liq ro‘yxati jurnalning www.devos.uz saytida keltirilgan.

Tahririyat hay’ati a’zolarining tarkibini o‘zgartirish hamda qo‘shimcha kiritish yoki tahririyat a’zoligidan chiqarish bosh muharrir tomonidan amalga oshiriladi.

ISSN 3030-3907

Development of science ilmiy jurnali 2024 yil 15 aprel kuni №256445 sonli guvohnoma bilan Davlat ro‘yxatidan o‘tgan.

To‘plam elektron ko‘rinishda (pdf formatida) mualliflarga taqdim etiladi. To‘plamga kiritiladigan maqolalarning mazmuni, ulardagi statistik ma’lumotlar va me’yoriy hujjatlarning to‘g‘riligiga hamda har qanday fikr - mulohazalarga mualliflarning o‘zlari mas’ul hisoblanadilar. Talablarga javob bermaydigan maqolalar to‘plamga kiritilmaydi. Tashkiliy qo‘mita maqola matnini qisqartirish, qisman tuzatish kiritish, seksiyalarga joylashtirish huquqiga ega.

ISSN 3030-3907

TA’LIM XIZMATLARI BOZORI RIVOJLANISHINING NARX OMILI VA UNI ANIQLASH YO‘LLARI

Bozorova Madina Raxmat qizi
Qarshi davlat universiteti Mustaqil tadqiqotchisi
E-mail: m.bozorova@asianuniversity.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta’lim xizmatlari bozorining holati va rivojlanish tendensiyalarini baholash masalalari yoritilgan. Ta’lim xizmatlari bozorini kompleks tahlil qilish uchun makroiqtisodiy, mintaqalararo va mikroiqtisodiy darajalarda ko‘rsatkichlar tizimini shakllantirish zarurligi asoslab berilgan. Shuningdek, ta’lim tizimida monitoring olib borish orqali barcha manfaatdor subyektlar faoliyatini baholash imkoniyatlari ochib berilgan. Tadqiqot natijasida ta’lim xizmatlari hajmi, moliyalashtirish manbalari, muassasalar tuzilmasi va bozorning tarmoq xususiyatlarini qamrab oluvchi ko‘rsatkichlar tizimi ishlab chiqish muhimligi ta’kidlangan.

Kalit so‘zlar: ta’lim xizmatlari bozori, ko‘rsatkichlar tizimi, makroiqtisodiy tahlil, mikroiqtisodiy tahlil, mintaqalararo tahlil, monitoring, ta’lim samaradorligi, ta’lim muassasalari, moliyalashtirish, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы оценки состояния и тенденций развития рынка образовательных услуг. Обосновывается необходимость формирования системы показателей для комплексного анализа рынка образовательных услуг на макроэкономическом, межрегиональном и микроэкономическом уровнях. Кроме того, раскрываются возможности оценки деятельности всех заинтересованных субъектов посредством проведения мониторинга в системе образования. В результате исследования подчеркивается важность разработки системы показателей, охватывающей объем образовательных услуг, источники финансирования, структуру образовательных учреждений и отраслевые особенности рынка.

Ключевые слова: рынок образовательных услуг, система показателей, макроэкономический анализ, микроэкономический анализ, межрегиональный анализ, мониторинг, эффективность образования, образовательные учреждения, финансирование, социально-экономическое развитие.

Abstract. This article examines issues related to assessing the current state and development trends of the educational services market. The study substantiates the necessity of forming a system of indicators for the comprehensive analysis of the educational services market at macroeconomic, interregional, and microeconomic levels. In addition, the possibilities of evaluating the activities of

all stakeholders through monitoring within the education system are revealed. The research findings emphasize the importance of developing a system of indicators covering the volume of educational services, sources of financing, the structure of educational institutions, and the sectoral characteristics of the market.

Keywords: educational services market, system of indicators, macroeconomic analysis, microeconomic analysis, interregional analysis, monitoring, educational efficiency, educational institutions, financing, socio-economic development.

KIRISH.

Ta’lim xizmatlari bozorining holati va rivojlanish tendensiyalarini baholash uchun uni tavsiflovchi ko‘rsatkichlar tizimini aniqlash va kompleks tahlil qilish zarur. Mazkur bozorni tahlil qilish uch darajada amalga oshiriladi: makroiqtisodiy, mintaqalararo va mikroiqtisodiy. Keng qamrovli va uzoq muddatli monitoring ta’lim muassasalari faoliyatini, shuningdek, alohida o‘qituvchi va rahbarlarning ish samaradorligini baholash imkonini beradi. Bunday yondashuv ta’lim jarayonida ishtirok etuvchi barcha subyektlar — o‘qituvchilar (ta’lim xizmatlari ishlab chiqaruvchilari), abituriyentlar va talabalar (iste’molchilar), ta’lim muassasalari (tashkilotchilar), ish beruvchilar (natija iste’molchilari) hamda davlat (bozorni tartibga soluvchi) manfaatlarini asoslash va himoya qilishga xizmat qiladi.

Hozirgi kunga qadar ta’lim xizmatlari bozorini kompleks tavsiflovchi ko‘rsatkichlar tizimi yetarli darajada shakllanmagan. Shu bois, bunday ko‘rsatkichlar tizimi ta’lim xizmatlari hajmi va ularning dinamikasi, pullik xizmatlar ulushi, aholining ta’limga sarflayotgan xarajatlari tarkibi, byudjetdan ajratilayotgan mablag‘lar hajmi, davlat va nodavlat ta’lim muassasalari tuzilmasi hamda ulardagi o‘quvchilar soni, shuningdek, bozorning tarmoq tuzilishi, ta’lim shakllari va o‘quv jarayonini amalga oshirish xarajatlari kabi muhim jihatlarni qamrab olishi lozim. Mazkur ko‘rsatkichlar tizimi asosida ta’lim xizmatlari bozorining real holatini aniqlash, uning rivojlanish yo‘nalishlarini belgilash va samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkoniyati yaratiladi.

MAVZUGA DOIR ADABIYOTLAR SHARHI. Ta’lim xizmatlari bozori va uning rivojlanish tendensiyalarini o‘rganish masalasi xorijiy, MDH va O‘zbekiston olimlari tomonidan keng tadqiq etilgan. Xorijiy olimlardan Gary Becker ta’limni inson kapitalini shakllantiruvchi asosiy omil sifatida baholab, ta’limga kiritilgan investitsiyalar shaxs daromadlari va iqtisodiy o‘sishga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini asoslab bergan. Shuningdek, Eric A. Hanushek va Ludger Woessmann tadqiqotlarida ta’lim sifati va iqtisodiy rivojlanish o‘rtasidagi bevosita bog‘liqlik empirik jihatdan isbotlangan. Ularning fikricha, ta’lim tizimini baholashda natijaviylik va samaradorlik ko‘rsatkichlari muhim ahamiyatga ega.

ISSN 3030-3907

Xizmatlar marketingi nuqtai nazaridan Philip Kotler ta’lim xizmatlarini nomoddiy, saqlanmaydigan va sifat jihatidan o‘zgaruvchan mahsulot sifatida tavsiflab, ularni baholashda maxsus ko‘rsatkichlar tizimini qo‘llash zarurligini ta’kidlaydi.

MDH mamlakatlari olimlari orasida Yuri Babanskiy va Igor Lerner ta’limni nafaqat bilimlar yig‘indisi, balki shaxsni rivojlantirish va ijtimoiylashtirish jarayoni sifatida talqin etadi. Ularning yondashuviga ko‘ra, ta’lim xizmatlari samaradorligini baholashda o‘quv jarayonining sifati va natijaviyligi asosiy mezon hisoblanadi.

Zamonaviy MDH tadqiqotchilaridan Evgeny Yamburg ta’lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonida monitoring va baholash ko‘rsatkichlarining ahamiyatini alohida ta’kidlaydi. Uning fikricha, ta’lim xizmatlari bozorini samarali boshqarish uchun ko‘rsatkichlar tizimini joriy etish zarur.

O‘zbekistonlik olimlardan Abdujabbor Abduvakhitov va Bakhodir Khodiev ilmiy ishlarida ta’lim xizmatlari bozori milliy iqtisodiyotning muhim segmenti sifatida ko‘rib chiqilib, uning rivojlanishi inson kapitalini oshirish bilan bevosita bog‘liqligi asoslab berilgan. Shuningdek, Rauf Abdurakhmanov ta’lim tizimini baholashda hududiy va institutsional omillarni hisobga olish zarurligini ta’kidlaydi.

Umuman olganda, xorijiy, MDH va mahalliy olimlar tadqiqotlari shuni ko‘rsatadiki, ta’lim xizmatlari bozorini rivojlantirish va baholashda kompleks yondashuv, ya’ni makro, mintaqaviy va mikro darajadagi ko‘rsatkichlar tizimidan foydalanish muhim hisoblanadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Mazkur tadqiqotda ta’lim xizmatlari bozorini baholash tizimli va institutsional yondashuv asosida o‘rganildi. Tadqiqot jarayonida tahlil va sintez, qiyosiy tahlil, statistik tahlil, kontent tahlil hamda mantiqiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Shuningdek, makroiqtisodiy, mintaqalararo va mikroiqtisodiy darajada ko‘rsatkichlar tizimi asosida empirik tahlil olib borilib, ta’lim xizmatlari bozorining holati va rivojlanish tendensiyalari baholandi.

TAHLIL VA NATIJA. Tahlili shuni ko‘rsatdiki, 2020-2024 yillarga mo‘ljallangan respublika byudjetidan ta’limga sarflanadigan xarajatlar 3 barobarga oshgan. Byudjet xarajatlari ta’lim xizmatlari bozorini to‘liq tavsiflamaydi, balki uning ko‘pgina parametrlarini bilvosita shakllantiradi. Byudjet tizimining ta’limga xarajatlari respublika byudjeti mablag‘lari, shuningdek, viloyat byudjeti mablag‘lari hisobidan amalga oshiriladi. Ushbu xarajatlarning asosiy qismi mahalliy byudjetlar hisobidan amalga oshiriladi va bu xarajatlar ham mutlaq, ham nisbiy ko‘rsatkichlarda ancha dinamik o‘sib bormoqda.

ISSN 3030-3907

2020 yilda davlat byudjetida ta’limga jami xarajatlar (foizlarda) 9,42 foizni tashkil etdi. Agar ularni yalpi ichki mahsulotga nisbatan hisobga oladigan bo‘lsak, ko‘rsatilgan davrda 2,4 foizdan 3,5 foizgacha o‘sganini qayd etishimiz mumkin. Shunday qilib, ta’lim dasturlarini moliyalashtirish bo‘yicha hududlarning faolligi oshib bormoqda, degan xulosaga kelish mumkin. 2020 yilda mahalliy byudjetda ta’limga sarflangan xarajatlar (foizlarda) 10,86 foizni tashkil etdi. Agar ularni yalpi ichki mahsulotga nisbatan hisobga oladigan bo‘lsak, ko‘rsatilgan davrda 3,5 foizgacha o‘sishni qayd etishimiz mumkin. Shuningdek, 2020 yilda respublika budjetida ta’lim xarajatlarining yalpi ichki mahsulotga nisbatan xarajatlardagi ulushi 19,86 foizga oshdi.

Харажатлар номи	Аниқланган режа	Ижро	Фарқи	
			(+, -)	%
А	1	2	3	4
Ижтимоий соҳа ва аҳолини ижтимоий қўллаб-қувватлашга харажатлар - жами	**1 681 466**	**1 554 839**	**-126 627**	**92**
шу жумладан:				
Маориф	288 334	239 991	-48 343	83
- мактабгача таълим	92 778	70 253	-22 525	76
- умумий таълим	195 557	169 738	-25 818	87
- кадрлар тайёрлаш	367	282	-85	77
Соғлиқни сақлаш	811 352	749 849	-61 503	92
Маданият ва спорт	100 548	99 379	-1 170	99
- маданият	54 556	57 393	2 837	105
- спорт	45 992	41 985	-4 007	91
Фан	1 309	1 199	-110	92
Болали оилаларга ва кам таъминланган оилаларга нафақалар	79 168	75 866	-3 302	96
Чернобиль фалокатини бартараф этишда қатнашганларни ижтимоий ҳимоялаш	3	3	-0	91
Давлат мукофотларини тўлаш бўйича харажатлар	5 095	3 980	-1 115	78

1-rasm.Ta’lim xizmatlari uchun sarflanadigan mablag‘[3]

2020 yilda mahalliy byudjetda ta’limga sarflangan xarajatlar (foizlarda) 10,86 foizni tashkil etdi. Agar ularni yalpi ichki mahsulotga nisbatan hisobga oladigan bo‘lsak, ko‘rsatilgan davrda 3,5 foizgacha o‘sishni qayd etishimiz mumkin. Shuningdek, 2020 yilda respublika budjetida ta’lim xarajatlarining yalpi ichki mahsulotga nisbatan xarajatlardagi ulushi 19,86 foizga oshdi.

Hisob-kitoblar natijalari davlatning ta’lim tizimini moliyalashtirish imkoniyatlarini ko‘rsatadi. O‘rganish shuni ko‘rsatdiki, ta’lim muassasalarining joriy ehtiyojlarining eng katta qismini ish haqi (65 foizgacha), kapital xarajatlarning katta qismini esa kapital ta’mirlash va qurilish ishlari (58-60 foizgacha) tashkil etadi. Quyida respublika ta’lim sohasining moliyaviy resurslarga bo‘lgan ehtiyoji to‘g‘risidagi ma’lumotlar keltirilgan. Bu ta’lim tizimining moliyalashtirishga bo‘lgan ehtiyojlarining umumiy hajmida davlat byudjeti xarajatlari ulushining kamayishini bildiradi. Bizning fikrimizcha, ta’lim

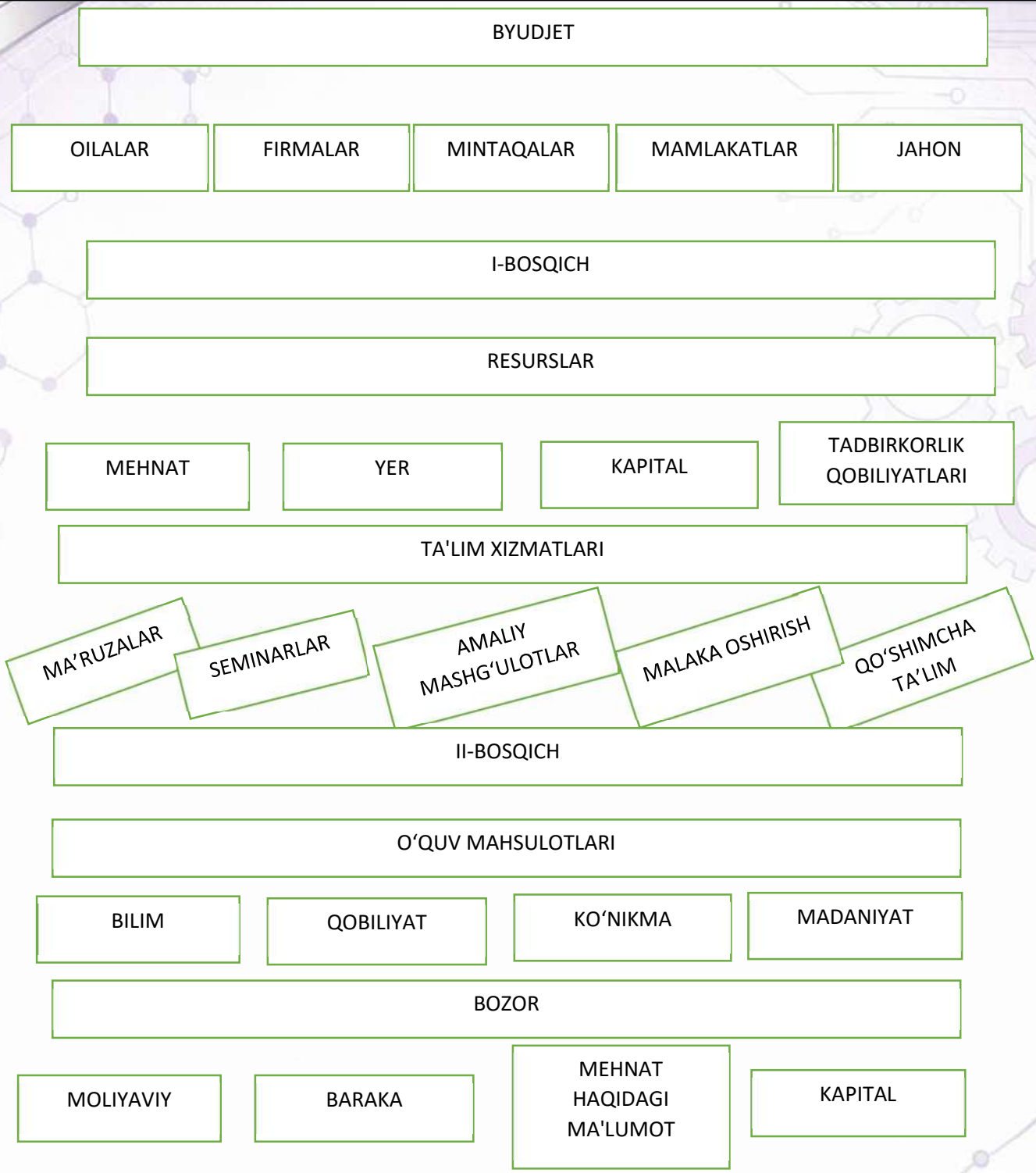
[3] Stat.uz

ISSN 3030-3907

tizimini davlat tomonidan moliyalashtirishning chegaraviy qiymati 65 foizni tashkil etadi, undan pastroqda esa mamlakat ta’lim tizimi xavf ostida qoladi. Gap shundaki, ta’lim xizmatlari, xususan, o‘rta ta’lim tizimiga xususiy sarmoya kiritishga ruxsat berish ta’lim xizmatlari bozorida iqtisodiy xavfsizlikka tahdid bo‘lishi mumkin. Biroq, respublikamiz mustaqillikka erishib, ta’lim tizimining yangi shakllarga o‘tishi, yangicha qarashlar tizimining shakllanishi va ta’lim jarayonining milliy tilga o‘tkazilishi sharoitida ushbu xarajatlar moddasi ko‘payishi kerak. Bunda Respublikamiz ta’lim xizmatlari bozorida iqtisodiy xavfsizlikka tahdid ham seziladi. Bizning fikrimizcha, kapital harajatlarning umumiy hajmida o‘quv jihozlari va darsliklarga sarflangan xarajatlarning umumiy ulushi kamida 15 foizni tashkil etishi kerak. Ta’lim xizmatlarini moliyalashtirish tizimidagi tahdidlarni batafsil tahlil qilish va aniqlash maqsadida ta’lim tizimining joriy va kapital xarajatlari moddalari bo‘yicha korrelyatsiya tahlilini o‘tkazdik. Shuni ham hisobga olish kerakki, ta’lim tuzilmasidagi o‘zgarishlar natijasida vujudga keladigan ayrim mutaxassisliklarga bo‘lgan ehtiyoj “joyi” va ularni respublika ta’lim muassasalari tomonidan qondirish bir qator sabablarga ko‘ra boshqa hududlar va ta’lim muassasalari tomonidan qamrab olinmasligi mumkin. Bu, birinchi navbatda, tovar-moddiy, axborot, moliyaviy va boshqa bozorlardan sezilarli farq qiladigan ta’lim xizmatlari bozorining o‘ziga xosligi haqida bormoqda. Inson resurslarining mumkin bo‘lgan etishmasligi boshqa resurslarga nisbatan ularni sotib olishga (o‘qitishga) ko‘proq qo‘shimcha investitsiyalarni talab qiladi, chunki inson resurslarini sotib olish ijtimoiy infratuzilmaga investitsiyalarning butun majmuasini kiritish imkoniyatini nazarda tutadi. Shu sababli, inson resurslarini to‘g‘ri rejalashtirish va boshqarish korxonalar uchun ham, butun mintaqa uchun ham muhimdir. Ta’limga bo‘lgan talabning katta qismi to‘g‘ridan-to‘g‘ri yoki bilvosita ishlab chiqarish tomonidan shakllantiriladi, uning holati va rivojlanish istiqbollari ko‘rsatiladigan ta’lim xizmatlarining yo‘nalishlari va hajmini belgilaydi. Ishlab chiqarishga ta’sir qiluvchi quyidagi omillarni ajratib ko‘rsatish mumkin:

- ishlab chiqaruvchi kuchlarni joylashtirish bo‘yicha davlat siyosati (milliy va mahalliy darajada);
- sanoatning jozibadorligi bilan belgilanadigan nodavlat investitsiyalar;
- innovatsion texnologiyalar, yangi mahsulotlar (xizmatlar).

ISSN 3030-3907

2-Rasm. Ta'lim xizmatini qayta ishlab chiqarish modeli[4]

Yuqoridagi barcha omillar jamiyatning muayyan ehtiyojlarini qondirishga bo'lgan talabga asoslanadi. Darhaqiqat, viloyat sanoati ana shu ehtiyojlardan kelib chiqib shakllanishi kerak.

Ta'lim maqsadi insonni hayot va mehnatga tayyorlashning butun tizimining umumiy yo'nalishini belgilab berganligi sababli, oliy ta'lim tizimini rivojlantirish prognozi uchun asos sifatida shaxs va ta'limning yaxlit tushunchasi

[4] Muallif ishlanmasi

ISSN 3030-3907

bo‘lishi kerak. Prognozni ishlab chiqish quyidagi maqsadlarni ko‘zda tutishi kerak:

1. uzluksiz ta’lim asosida umumiy va kasb-hunar ta’limiga shaxs va jamiyatning ehtiyojlarini qondirishni ta’minlash;

2. ta’lim muassasalarida ta’lim va ta’lim darajasi va sifatini hamda mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish talablariga muvofiq malakali ishchi va mutaxassislarni kasb-hunarga o‘rgatish;

3. iloji bo‘lsa, kadrlar tayyorlash, mamlakat ishlab chiqaruvchi kuchlarini rivojlantirish hamda davlat, kooperativ va xususiy korxonalar va tashkilotlarning malakali ishchilar va mutaxassislarga bo‘lgan ijtimoiy zaruriy ehtiyoji o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlash;

4. ta’limni rivojlantirish va kadrlar tayyorlash uchun zarur bo‘lgan mehnat, moddiy va moliyaviy resurslarning hajmi va tarkibini, ularning manbalarini asoslash;

5. ta’limni boshqarish va kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish yo‘llarini asoslash;

6. ta’lim va kadrlar tayyorlash tizimining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini oshirish, ta’lim darajalari va turli turdagi ta’lim muassasalarining uzluksizligini mustahkamlash.

Belgilangan maqsadlarda amalga oshirilishi mamlakatimizda sodir bo‘layotgan ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar bilan bog‘liq bo‘lgan har tomonlama tahlil qilish nazarda tutilgan.

Kelajakda bir qator mutaxassisliklar bo‘yicha oliy ma’lumotli kadrlarning keskin etishmasligi bilan bog‘liq vaziyat yuzaga kelishi mumkin, ularning tabiiy ko‘payishi yuqorida ko‘rsatilgan sabablarga ko‘ra imkonsiz bo‘ladi. Xuddi shu narsa, hatto ularni qisqartirishga o‘ylangan yondashishsiz mintaqada ishlab chiqarilgan mutaxassisliklarga ham tegishli bo‘lishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ta’lim xizmatlari bozori rivojlanishida moliyalashtirish omili hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lib, 2020–2024 yillar davomida ta’limga ajratilgan byudjet xarajatlarining 3 barobarga oshgani tizim rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatgan . Shu bilan birga, ta’lim xarajatlarining asosiy qismi ish haqi (65% gacha) va kapital ta’mirlash (58–60%) hissasiga to‘g‘ri kelishi resurslarning tarkibiy taqsimotida nomutanosiblik mavjudligini ko‘rsatadi. Tadqiqotlar ta’limga ajratiladigan mablag‘larning YAIMga nisbatan ulushi oshib borayotganini ko‘rsatsa-da, tizimni barqaror rivojlantirish uchun davlat moliyalashtirishining kamida 65% darajada saqlanishi zarurligi asoslandi. Shuningdek, ta’lim xizmatlariga bo‘lgan talab asosan mehnat bozori ehtiyojlari va shaxsning bilimga bo‘lgan talabi bilan shakllanishi aniqlandi.

ISSN 3030-3907

Shu asosda quyidagi takliflar ilgari suriladi: ta’lim tizimida moliyaviy resurslarni samarali taqsimlash va kapital xarajatlarda o‘quv jihozlari hamda darsliklar ulushini kamida 15% ga yetkazish; davlat va xususiy sektor o‘rtasida muvozanatni saqlagan holda ta’limni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish; ta’lim va mehnat bozori o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni kuchaytirish orqali kadrlar tayyorlash tizimini optimallashtirish; hududlar kesimida mutaxassislar ehtiyojini prognozlash va rejalashtirishni rivojlantirish; uzluksiz ta’lim tizimini kengaytirish orqali inson kapitalini rivojlantirish; hamda ta’lim xizmatlari bozorida monitoring va ko‘rsatkichlar tizimini joriy etish zarur. Ushbu chora-tadbirlar ta’lim xizmatlari bozorining samaradorligini oshirish va uning barqaror rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Gary Becker. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. – 3rd ed. – Chicago: University of Chicago Press, 2020. – 412 p.
2. Eric A. Hanushek, Ludger Woessmann. Education Quality and Economic Growth // World Bank Policy Research Working Paper. – Washington, DC, 2021. – 56 p.
3. Philip Kotler, Keller K.L. Marketing Management. – 16th ed. – Harlow: Pearson Education, 2022. – 720 p.
4. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education. – Paris: UNESCO, 2023. – 420 p.
5. OECD. Education at a Glance 2024: OECD Indicators. – Paris: OECD Publishing, 2024. – 480 p.
6. World Bank. Education Finance Watch 2023. – Washington, DC: World Bank, 2023. – 150 p.
7. Yuri Babanskiy. Pedagogika. – Moskva: Prosveshchenie, 2021. – 384 s.
8. Igor Lerner. Didakticheskie osnovy metodov obucheniya. – Moskva: Pedagogika, 2020. – 186 s.

ISSN 3030-3907